

Hüquqi dövlət, demokratik cəmiyyət quruculuğu və insan hüquqlarının müdafiəsi

Azərbaycanda hüquqi dövlət və demokratik cəmiyyətin qurulması məqsədi hələ 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilən "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi Haqqında Konstitusiyaya Aktında əksini tapmışdı. Qarşıya qoyulmuş bu hədəf o illərdə yaxın və asan görünmürdü.

Yeni yaranmış dövlətimiz özünü Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin davamçısı elan etməklə bərabər, siyasi və iqtisadi münasibətlərin fundamental prinsiplərini - bütün təbii sərvətlərin xalqa mənsub olmasını, mülkiyyətin bütün formalarının bərabərliyini, vətəndaşların seçki hüququnun, çoxpartiyalı sistemin təminatını, insan hüquq və azadlıqlarının ümumi prinsiplərini rəsmən elan etmişdi. Həmin aktda Azərbaycan xalqının, eyni zamanda, idarəetmə formasını seçmək, başqa xalqlarla münasibətlərini müəyyənləşdirmək, siyasi, iqtisadi və mədəni həyatını öz tarixi və milli ənənələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə uyğun inkişaf etdirmək hüququ da təsbit olunmuşdu. "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı"nın 12-ci maddəsində Azərbaycan xalqının müstəqil, dünyəvi, demokratik, hüquqi və unitar dövlət yaratma yolunu tutması fikri əksini tapmışdı.

Hüquq elmləri doktoru İsxan Vəliyev yazır: "Müstəqilliyimizin ilk illərində bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən Azərbaycanda bu sahədə, demək olar ki, əsaslı irəliləyiş baş verməmişdi. 90-cı illərin əvvəllərində ölkədə yaşanan siyasi kataklizmlər, vətəndaş qarşudursu, siyasi kaos və özbaşnalıq, iqtisadi tənəzzül, təcürbəzlik, eyni zamanda, yeni cəmiyyətin tələblərinə uyğun qanunların olmaması kimi neqativ amillər bu prosesə öz mənfi təsirini göstərirdi.

Respublikamızın demokratik inkişaf hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu, siyasi azadlıqların təminatı istiqamətində qazandığı böyük nailiyyətlər, məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən formalaşdırılmış möhkəm təmələ əsaslanır. 1993-cü ilin iyununda dünya şöhrətli ictimai-siyasi xadim, Ulu Öndər Heydər Əliyevin xalqın tələbi ilə Azərbaycanın siyasi hakimiyyət rəhbərliyinə qayıdışından sonra ölkədə qanunçuluğu və hüquq qaydalarının bərpası istiqamətində kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi prosesi geniş vüsət almışdır."

1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan parlamentində dərin məzmunlu nitq söyləyən Ulu Öndər Heydər Əliyev respublikanı kaos və anarxiya burulğanından çıxmaq, xalqın etimadını doğrultmaq üçün sayılı çalışacağını bəyan etmişdir: "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi ən əsas məsələdir. Müstəqil Azərbaycanda demokratiya inkişaf etdirilməlidir. Siyasi plüralizmə geniş yol verilməlidir. Azərbaycan Respublikasında Konstitusiyanın pozulmasına, qanun pozuntularına yol verilməməlidir. Dövlət quruculuğu və cəmiyyətin formalaşması, məhz demokratik prinsiplər əsasında olmalıdır. Siyasətdə və iqtisadiyyatda sərbəstlik, hüriyyət, insan azadlığı, insan hüquqlarının qorunması və sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı prinsipləri bərqərar olmalıdır. Yəni bizim respublikamız, bir il bundan öncə, başladığı yolla getməkdə davam etməlidir. Bu, düzgün yoldur, doğru yoldur, bu yolla bizim respublika daha qətiyyətlə getməlidir. Əmin olmalısınız ki, mən bu yola həmişə sadıq olacağam".

Ümummilli Lider Heydər Əliyev xalqın dəstəyinə əsaslanaraq, 1994 və

1995-ci illərdə dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısını qətiyyətlə almış, kriminogen durumun sabitləşməsinə, ictimai-siyasi sabitliyin və vətəndaşların təhlükəsiz yaşamaq hüququnun təminatına nail olmuşdur. O, Azərbaycanın prioritet inkişaf yoluna çevrilmiş milli iqtisadi modeli özünəməxsus uzaqgörənliklə əsaslandırılmış, eyni zamanda, bu spesifik modelin yalnız demokratik tərəqqiyə əsaslanan möhkəm ictimai-siyasi sabitlik şəraitində davamlı nəticələr verə biləcəyini vurğulamışdır. Heydər Əliyev dəfələrlə bildirmişdir ki, Azərbaycan könüllü olaraq qoşulduğu demokratiya yolunun iqtisadi bazisə əsaslanan təkamül modelinin özünü alternativsiz inkişaf yolu hesab edir və tətbiq olunan hər hansı müterəqqi yeniliyin xalqın milli xüsusiyyətləri, ictimai şüur səviyyəsi ilə səsleşməsinə vacib sayır: "Demokratiya daim inkişafda olan bir prosesdir. Bu, bir mərhələdən o birsinə qədər təkmilləşmə yolu ilə gəlməlidir. Çünki hər bir şey tezliklə nail olmaq çətindir".

İ.Vəliyevanın fikrincə, Azərbaycanda hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasına doğru uzanan mürekkəb prosesin, məhz 1995-ci il 12 noyabr tarixində ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş ilk Milli Konstitusiyaya əsaslandığını xüsusi vurğulamağa ehtiyac yoxdur. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası dövlətimizin tarixində hakimiyyət bölgüsü prinsipini, demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunun hüquqi əsaslarını, insan hüquq və azadlıqlarının qeyd-şərtsiz təmin olunmasının bünövrəsini qoymuşdur.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev 2002-ci ilin 24 avqust referendumu ərəfəsində seçicilərə keçirdiyi görüşlərdə həmin qüvvələrin cəfəng iddialarına cavab olaraq demişdi: "...Mən onların bu dəyişiklikləri belə etirazla qarşılayacaqlarını gözləmədim. Müxalifət konstitusiyaya dəyişikliklərin nə üçün əleyhinə çıxır? Orada əleyhinə çıxılması heç bir şey yoxdur. O dəyişikliklər, birinci növbədə, Azərbaycan vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının daha da yaxşı təmin olunmasına həsr olunmuşdur. İndi bu hüquq və azadlıqları daha da etibarlı qorumaq üçün həmin dəyişikliklər təklif edilir".

Konstitusiyanın qəbulundan sonra bir ictimai-iqtisadi formasiyadan digərinə keçid mərhələsinin doğurduğu çəşidli problemlərin həlli üçün fundamental hüquqi baza əldə edən Azərbaycan, eyni zamanda, demokratik-hüquqi, sivil inkişaf yolunun dönməzliyini və əbədiliyini özü üçün tam yəqinləşdirmişdir. Tarixi təcrübə sübut edir ki, demokratikləşmə prosesi təkcə iqtisadi inkişaf deyil, həm də cəmiyyətdə sabitliyin, hüquq qaydalarının, qanunçuluğun gücləndirilməsi, bir sözlə, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna yönəlmiş islahatların dərinləşdirilməsi ilə şərtlənir.

İ.Vəliyev yazır: "Azərbaycanın demokratik dövlət olmasını şərtləndirən əsas meyarlardan biri də xalqın hakimiyyətin əsas mənbəyini təşkil etməsi və siyasi idarəçilik mandatının yalnız xalqa məxsus olmasıdır. Öz fəaliyyətində hüquq rəhbər tutmayan, əsas insan hüquq və azadlıqlarının təmin etməyən, qanunun aliliyinə söykənməyən, ictimai həyatın bütün sahələrini qanunlar əsasında idarə etməyən siyasi sistem hüquqi ola bilməz. Respublikamızda dövlət hakimiyyəti daxili məsələlərdə yalnız hüquqla, xarici məsələlərdə isə ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn müddəalarla məhdudlaşır.

Azərbaycan könüllü olaraq qoşul-

duğu demokratiya və hüquqi dövlət quruculuğu prosesində milli xüsusiyyətlərlə yanaşı, beynəlxalq təcrübəyə istinad etmiş, Avropanın və dünyanın aparıcı demokratik institutları, siyasi-hüquqi təsisatları ilə əməkdaşlıq etmiş, onların dəyərli təklif və tövsiyələrinə hörmətlə yanaşmışdır. Bu mərhələdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin imzaladığı bir sıra mühüm sərəncamlar Azərbaycanın Avropa ailəsinə inteqrasiyası prosesini daha da sürətləndirmişdir. 8 iyun 1996-cı il tarixli "Avropa Şurası ilə Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlıq proqramının həyata keçirilməsi tədbirləri haqqında", 20 yanvar 1998-ci il tarixli "Avropa Şurası ilə Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi sahəsində tədbirlər haqqında", habelə, 14 may 1999-cu il tarixli "Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi və Azərbaycan Respublikasının Avropada mənafələrinin təmin edilməsi haqqında" sərəncamlar bu sırada xüsusi vurğulanmalıdır. Bütün bunların müqabilində, Avropa Şurasında Azərbaycanla bağlı yanlış təsəvvürlər alt-üst olmuş və əməkdaşlığa maraq artmışdır."

2000-ci il mayın 15-də Avropa Şurası Siyasi Komitəsinin Dublin şəhərində keçirilmiş iclasında Azərbaycan üzrə məruzəçi olmuş J.Bomelin hesabatı dinlənilərək, respublikamızın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsi ilə bağlı rəy verilmişdir. AŞ PA-nın 2000-ci il iyunun 26-28-də keçirilmiş növbəti sessiyası zamanı 126 nəfər deputatın iştirak etdiyi səsvermədə 120 nəfər lehinə, 1 nəfər əleyhinə, 5 nəfər isə bitərəf qalmaqla, Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvlüyünə qəbul edilməsi məsələsi dəstəklənmişdir. 2000-ci il sentyabrın 6-da Avropa İttifaqının üzvü olan ölkələrin adından Azərbaycan və Ermənistanın Avropa Şurasına üzvlük üçün müraciətləri ilə bağlı bəyanat qəbul edilmişdir. Bu dövrlərdə mövcud siyasi şəraitin müəyyən zaman kəsində Avropa Şurası tərəfindən müdafiə olunan dəyər və prinsiplərə uyğun şəkildə inkişaf edəcəyinə ümidin ifadə olunduğu bəyanatda bildirilirdi ki, katiblik tərəfindən göstərilən məsələ haqqında hazırlanmış təhlillərin bu iki dövlətin quruma qoşulmasının siyasi və maliyyə tələfləri ilə əlaqədar olaraq, Avropada Demokratik Siyasi Sabitlik üzrə Məruzəçilər Qrupunun 2000-ci il sentyabrın 15-də keçiriləcək iclasında baxılması üçün ona ötürülməsi və onun tərəfindən bu məsələyə dair hazırlanmış məruzənin Nazirlər Komitəsində nəzərdən keçirilməsi məqsəduyğun sayılır. Bunun nəticəsi kimi, 1996-cı ildən təşkilatda xüsusi qonaq statusu ilə təmsil olunan Azərbaycan 2001-ci ilin 17 yanvarında Nazirlər Komitəsinin qərarı ilə Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvlüyünə qəbul edilmişdir. 2001-ci il yanvarın 25-də Strasburqda Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsinə həsr olunmuş rəsmi mərasimə Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi geniş tərkibli nümayəndə heyəti də qatılmış, Ümummilli Lider burada geniş nitq söyləmişdir.

Müəllif qeyd edir ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda demokratik və siyasi təsisatların inkişafı istiqamətində həyata keçirdiyi mühüm addımlardan biri də 1998-ci il 22 fevral tarixli "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" Fərmanı imzalaması olmuşdur. Bu mühüm sənədə siyasi islahatların dərinləşdirilməsi yönündə həyata keçirilən tədbirlər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

rin mahiyyəti və konsepsiyası səhif şəkildə müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqlarının qorunması sahəsində qazandığı mühüm nailiyyətlərdən biri də Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) və Azərbaycan hökuməti arasında 1998-ci ilin avqustunda imzalanmış "İnsan hüquqları və demokratiyanın dəstəklənməsi sahəsində birgə layihə haqqında" memorandum olmuşdur. Bu memorandum əsasında, BMT insan hüquqlarını dəstəkləmək və müdafiə etmək sahəsində ümumi biliklərin və potensialın Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması, prosedur və hesabatlar sisteminin təkmilləşdirilməsi, mülki cəmiyyətin inkişafı və digər məsələlər sahəsində Azərbaycan Respublikası hökuməti ilə birgə tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycanda demokratik siyasi sistemin formalaşdırılması istiqamətində mühüm addımlardan biri də ölkədə söz, fikir, məlumat azadlıqlarının genişləndirilməsi istiqamətində həyata keçirilən islahatlar olmuşdur. Bu da təsadüfi deyildir - azad müstəqil media müasir dövrdə demokratikləşmə proseslərinin əsas atributlarından biri kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. O, bir tərəfdən cəmiyyətdə demokratik prinsiplərin bərqərar olmasında öncül rol oynayır, digər tərəfdən isə, demokratiyanı səciyyələndirən başlıca göstəricilərdən biri kimi çıxış edir. Beləliklə, kütləvi informasiya vasitələri siyasətin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilir və cəmiyyətin bütün sferalarına və təsisatlarına, eləcə də, siyasətə mühüm təsir göstərir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası 50-ci maddəsində hər kəsin informasiya əldə etmək hüququ təsbit edilmişdir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il 22 iyun tarixli "İnsan hüquq-

larının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı", eyni zamanda, vətəndaşların Azərbaycan Konstitusiyasında əksini tapmış söz, mətbuat, fikir azadlıqlarının təminatına da yaxşı imkanlar açmışdır. Bu Dövlət Proqramından az sonra - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 6 avqust 1998-ci il tarixdə imzalanan "Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" Fərman kütləvi informasiya vasitələrini senzurdan azad etmişdir. Mətbuat üzərində dövlət senzurasının ləğvi barədə Fərman kütləvi informasiya vasitələrinin sərəttir inkişafına ciddi təkan verməklə yanaşı, cəmiyyət həyatında onların səmərəli rolunun artırılması sahəsində geniş Dövlət Proqramının əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirmişdir.

Azərbaycanda açıq cəmiyyətin formalaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən mühüm addımlardan biri də internet və kompüter texnologiyalarının inkişafı yönündə atılan hüquqi addımlar olmuşdur. Müasir qloballaşma əsrində informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, müterəqqi yenilikləri özündə ehtiva edən çoxşaxəli innovasiya sistemləri hər bir dövlətin ümumi inkişaf səviyyəsindən və potensialından xəbər verən, sosial-iqtisadi, mədəni-intellektual yüksəlişi təmin edən vacib meyarlardan birinə çevrilmişdir. İqtisadi tərəqqi, demokratikləşmə və insan hüquqlarının etibarlı təminatı baxımından, özünün yüksək inkişaf mərhələsinə çatmış dövlətlərin bu nailiyyətləri, eyni zamanda, informasiya iqtisadiyyatına əsaslanan müterəqqi biliklər nəticəsində, əldə etdiyi danılmaz heqiqətdir.

Vahid Ömərov, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru